

ติรจฉานา นามเต อชฺชชาติกา โหนติ อภฺภูติลา; มนุสฺสา ปน อญฺญํ ททเยน จินฺตเนติ, อญฺญํ มุขเณ กณฺเฑติ;
เตเนวาท “คณฺห์ เหนฺตํ ภนฺเต ยทิทํ มนุสฺสา, อุตฺตมานํ เหนฺตํ ภนฺเต ยทิทํ ปสฺสวติ ฯ”

ข้อ อ. สัตว์ดิรัจฉาน ท. เหล่านั้น เป็นสัตว์มีชาติชื่อตรง เป็นสัตว์ไม่คดโกง ย่อมเป็น, ส่วนว่า อ. มนุษย์ ท. ย่อมคิด (ซึ่งเหตุ) อื่น ด้วยหทัย, ย่อมกล่าว (ซึ่งเหตุ) อื่น ด้วยปาก, (เพราะเหตุ) นั้นนั่นเทียว (อ. บุตรของนายความซึ่งชื่อว่าเปสสะ) กราบทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ (อ. ชนธัญจก) นี้ใด คือ อ. มนุษย์ ท., (อ. ชนธัญจก) นั้น เป็นธรรมชาติทรกซัฏ (ย่อมเป็น), ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ (อ. ชนธัญจก) นี้ใด คือ อ. สัตว์ของเลี้ยง ท., (อ. ชนธัญจก) นั้น เป็นธรรมชาติขึ้น (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ฯ

อิติ โส ตาย อชฺชภูติตาย อภฺภูติตาย กาลํ กตฺวา ตาวตีสถาเน นิพฺพตฺโต อจฺจราสทสฺสปริวุตฺโต มหาสมปตฺติ ออนุโสนิ ฯ

(อ. สุนัข) นั้น กระทำแล้ว ซึ่งกาละ บังเกิดแล้ว ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ เป็นผู้อันพ้นแห่งนางอัปสรแวดล้อมแล้ว (เป็น) เสวยแล้ว ซึ่งสมบัติใหญ่ เพราะความที่ (แห่งตน) เป็นสัตว์มีความเห็นตรง เพราะความที่ (แห่งตน) เป็นสัตว์ไม่คดโกง นั้น ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ตสฺส กสฺสจฺจิ กณฺณมฺมูเล มนฺตยเนตสฺส สทฺโท โสฬสโยชนญฺจจณฺ์ ผรติ, ปกติกถาสทฺโท ปน สกัลลํ ทสโยชนสทสฺส เทวนครํ จาเทติ ฯ

(เมื่อเทพบุตร) นั้น กระซิบอยู่ ณ ที่ใกล้แห่งหู ของใคร ๆ, อ. เสียง ย่อมแผ่ไป ตลอดที่มีโยชน์สืบเป็นประมาณ, แต่ ว่า อ. เสียงแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวโดยปกติ ย่อมปกปิด ซึ่งนครแห่งเทวดา อันมีพื้นแห่งโยชน์สืบเป็นประมาณ ทั้งสิ้น ฯ

เตเนวสฺส โสมสกะเทวปฺพุตฺโตติ นามํ อโหสิ ฯ

(เพราะเหตุ) นั้นนั่นเทียว (อ. คำ) ว่า “อ. เทพบุตรชื่อว่าโสมสกะ” ดังนี้ เป็นชื่อ (ของเทพบุตร) นั้น ได้เป็นแล้ว ฯ

“กสฺส ปเนส นิสฺสนโหติ; ปจฺเจกพุทฺธเ เปเมน ภูกฺกรณสฺส ฯ”

(อ. อันถาม) ว่า “ก็ (อ. วิบาก) นั้น เป็นวิบากเป็นเครื่องไหลออก (แห่งกรรม) อะไร (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ฯ
(อ. อันแก้) ว่า “(อ. วิบากนั้น เป็นวิบากเป็นเครื่องไหลออก) แห่งการเท่า ด้วยความรัก ในพระปัจเจกพุทธเจ้า (ย่อมเป็น)” (ดังนี้) ฯ

โส ตตฺถ น จิรํ จตฺวา จิวิ ฯ

(อ. เทพบุตร) นั้น ดำรงอยู่แล้ว (ในภพชื่อว่าดาวดึงส์) นั้น ลี้ไกลไม่นานน เคลื่อนแล้ว ฯ

เทวโลกโต หิ เทวปฺพุตฺตา “อายุภฺขเยน ปุณฺณภฺขเยน อาหารภฺขเยน โกเปนาติ จตฺุหิ การเณหิ จวนฺติ ฯ”

จริงอยู่ อ. เทพบุตร ท. ย่อมเคลื่อน จากเทวโลก เพราะเหตุ ท. สี่ คือ เพราะความสิ้นไปแห่งอายุ เพราะความสิ้นไปแห่งบุญ เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร เพราะความโกรธ ฯ

ตตถ เยน พหุ ฌณณกมฺ กตํ โหติ, โส เทวโลกे อูปฺปชฺชิตฺวา ยาวตายุํ จตฺวา อฺปรปฺริ นิพฺพตฺตติ: เอวํ อายุกฺขเยน จวติ นาม ฯ

อ. กรรมอันเป็นบุญ อันมาก เป็นธรรมชาติ (อันเทพบุตร) ใด กระทำแล้ว ย่อมเป็น, (อ. เทพบุตร) นั้น เกิดขึ้นแล้ว ในเทวโลก ดำรงอยู่แล้ว ตลอดการกำหนดเพียงไรแห่งอายุ ย่อมบังเกิด ในเบื้องบน และเบื้องบน (อ. เทพบุตรนั้น) ชื่อว่า ย่อมเคลื่อน เพราะ- (ในเหตุ ท. สี่ เหล่านั้นหนา) -ความสิ้นไปแห่งอายุ อย่างนี้ ฯ

เยน ปริตฺตํ ฌณฺณํ (P13) กตํ โหติ; ตสฺส ราชโกฏฺฐจาการํ ปกฺขิตฺตํ จตฺตฺพญฺจนาพิมตฺตํ วิย ธณฺณํ อนฺตราว ตํ ฌณฺณํ ขียติ, อนฺตราว กาลํ กโรติ: เอวํ ฌณฺณกฺขเยน จวติ นาม ฯ

อ. บุญ อันนิดหน่อย เป็นบุญ (อันเทพบุตร) ใด กระทำแล้ว ย่อมเป็น, อ. บุญ นั้น (ของเทพบุตร) นั้น ย่อมสิ้นไป ในระหว่างเที่ยว รวากะ อ. ข้าวเปลือก อันมีทะนทานสี่หรือทะนทานห้าเป็นประมาณ อัน (อันบุคคล) ใส่เข้าแล้ว ในเรือนคลังของพระราชา (สิ้นไปอยู่), (อ. เทพบุตรนั้น) ย่อมกระทำ ซึ่งกาละ ในระหว่างเที่ยว, (อ. เทพบุตรนั้น)ชื่อว่า ย่อมเคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งบุญ อย่างนี้ ฯ

อปโร กามคฺเณ ปริภุชฺชมาโน สติสมฺโมเสน อาหารํ อปริภุชฺชิตฺวา กิลนฺตกาโย กาลํ กโรติ: เอวํ อาหารกฺขเยน จวติ นาม ฯ

(อ. เทพบุตร) อีกอีก บริโภคอยู่ ซึ่งกามคุณ ท. ไม่บริโภคแล้ว ซึ่งอาหาร เพราะความหลงพร้อมแห่งสติ เป็นผู้มีกายอันลำบากแล้ว (เป็น) ย่อมกระทำ ซึ่งกาละ, (อ. เทพบุตรนั้น) ชื่อว่า ย่อมเคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร อย่างนี้ ฯ

อปโร ปฺรสุสฺส สมฺปตฺตี อสทฺหโต กุชฺฌิตฺวา กาลํ กโรติ: เอวํ โกเปณ จวติ นาม ฯ

(อ. เทพบุตร) อีกอีก ไม่อดกลั้นอยู่ ซึ่งสมบัติ (ของเทพบุตร) อัน โกรธแล้ว ย่อมกระทำ ซึ่งกาละ, (อ. เทพบุตรนั้น) ชื่อว่า ย่อมเคลื่อน เพราะความโกรธ อย่างนี้ ฯ

อยํ ปน กามคฺเณ ปริภุชฺชนโต มฺหฺรฺสุสฺสติ หุตฺวา อาหารกฺขเยน จวติ ฯ

ส่วนว่า (อ. เทพบุตรชื่อว่าโสมกะ) นี้ บริโภคอยู่ ซึ่งกามคุณ ท. เป็นผู้มีสติอันตนลืมแล้ว เป็น ย่อมเคลื่อน เพราะความสิ้นไปแห่งอาหาร ฯ

จวิตฺวา จ ปน โกสมฺพยํ นครโสภินียา กุชฺฌิสฺมี ปฏฺฐิสฺสึ คณฺหิ ฯ

ก็แล (อ. เทพบุตรชื่อว่าโสมกะนั้น) ครั้นเคลื่อนแล้ว ถือเอาแล้ว ซึ่งปฏิสันธิ ในท้อง (ของหญิง) ผู้ยังพระนครให้งาม ในเมืองโกถัมพี ฯ

สา วิชาติทิวเส “ก็ เอตนุติ ทาสี ปุจฉิตวา, “ปุตุโต อยุเยติ วุตเต, “หนุท เซ อิมํ ทารกํ กตตรสฺสเป อาโรเปตฺวา สงฺการกฺขณฺณ จชฺเชหิตี จชฺชาเปสิ ฯ

(อ. หญิง) นั้น ถามแล้ว ซึ่งนางทาสีว่า “(อ. ชนธปัญจก) นั้น อะไร” ดังนี้ ในวัน (แห่งตน) คลอดแล้ว, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่แม่เจ้า อ. บุตร” ดังนี้ (อันนางทาสีนั้น) กล่าวแล้ว, (ยังนางทาสี) ให้ทั้งแล้ว (ด้วยคำ) ว่า “เณสาวใช้ เอาเถิด (อ. เจ้า) ยกขึ้นแล้ว ซึ่งเด็ก นี้ ในกระดิ่งเก่า จงทิ้ง ที่กองแห่งหยากเยื่อ” ดังนี้ ฯ

นครโสภินิโย หิ ธีตรํ ปฏฺยชคฺคนฺติ น ปุตุตฺ; ธีตรา หิ ตาสํ ปเวณี สมฺมยติ ฯ

จริงอยู่ (อ. หญิง ท.) ผู้ยังพระนครให้งาม ย่อมประทับประคอง ซึ่งธิดา, ย่อมไม่ประทับประคอง ซึ่งบุตร, ด้วยว่า อ. เชื้อสาย (ของหญิง ท.) เหล่านั้น อันธิดา ย่อมสืบต่อ ฯ

ทารกํ กากาปิ สุนขาปิ ปริวาเรตฺวา นิสฺสีสุ ฯ

อ. กา ท. บ้าง อ. สุนัข ท. บ้าง นั้นแวดล้อมแล้ว ซึ่งเด็ก ฯ

ปจฺเจกพุทฺเธ สินฺหาปฺปาวสฺส ภูฏกรณฺสส นิสฺสนฺทนฺ เอโกปิ อุปคฺคตฺ น วิสฺหิ ฯ

(อ. สัตว์) แมตัวหนึ่ง ไม่อาจแล้ว เพื่ออันเข้าไปใกล้ เพราะวิบากเป็นเครื่องไหลออก แห่งการเท่า อันมีความรักในพระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นแดนเกิดก่อน ฯ

ตสฺมี ชเณ เอโก มนุสฺโส พหิ นิฏฺชนฺโต ตํ กากสฺนชฺสนฺนิปาตํ ทิสฺวา “กิณฺหุ โข เอตนฺติ ตตฺถ คจฺจนฺโต ทารกํ ทิสฺวา ปุตุตฺติเนหํ ปฏฺยลภิตฺวา “ปุตุโต เม ลทฺโหติ เคหํ เนสิ ฯ

ในขณะนั้น อ. มนุษย์ คนหนึ่ง ออกไปแล้ว ในภายนอก เห็นแล้ว ซึ่งการประชุมแห่งกาและสุนัข นั้น (คิดแล้ว) ว่า “(อ. เหตุ) นั้น อะไรหนอแล” ดังนี้ ไปอยู่ (ในที่) นั้น เห็นแล้ว ซึ่งเด็ก ได้เฉพาะแล้ว ซึ่งความรักเพียงดังบุตร (คิดแล้ว) ว่า “อ. บุตร อันเรา ได้แล้ว” ดังนี้ นำไปแล้ว สูเรือน ฯ

ตทา โกสมฺพิกเสฏฺฐี ราชกุลํ คจฺจนฺโต ราชนิเวสนฺโต อาคจฺจนฺตํ ปุโรหิตํ ทิสฺวา “ก็ อาจริย อชฺช เต ตติ กรณนฺกชตฺตโยโค โอลฺลเกโตติ ปุจฺฉิ ฯ

ในกาลนั้น อ. เศรษฐีผู้อยู่ในพระนครชื่อว่าโกสัมพี ไปอยู่ สู่ราชตระกูล เห็นแล้ว ซึ่งปุโรหิต ผู้มาอยู่ จากพระราชนิเวศน์ ถามแล้วว่า “ข้าแต่อาจารย์ ในวันนี้ อ. ความประกอบแห่งนักษัตรเป็นเครื่องกระทำซึ่งดีถิ อันท่าน ตรวจดูแล้ว หรือ” ดังนี้ ฯ

“อาม มหาเสฏฺฐิ, อมฺหากํ (P14) กิณฺณณํ กิจฺจนฺติ ฯ

(อ. ปุโรหิต กล่าวแล้ว) ว่า “ดูก่อนมหาเศรษฐี เออ (อ. อย่างนั้น), อ. กิจ อัน อะไร ของเรา ท. (มีอยู่)” ดังนี้ ฯ

“ชนปทสฺส ก็ ภวิสฺสติ อาจริยาติ ฯ

(อ. เศรษฐี ถามแล้ว) ว่า “ข้าแต่อาจารย์ อ. อะไร จักมี แก่ชนบท” ดังนี้ ฯ

“อณฺณ นตฺถิ, อิมสฺมี ปน นนฺเร อชฺช ชาททารโก เสฏฺฐจเสฏฺฐี ภาวิสฺสตีติ ฯ”

(อ. ปุโรหิต กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เทตฺ) อื่น ย่อมไม่มี, แต่ว่า อ. เด็กผู้เกิดแล้ว ในวันนี้ เป็นเศรษฐีผู้เจริญที่สุด จักเป็น ในพระนคร นี้” ดังนี้ ฯ

ตทา เสฏฺฐิโน ภริยา ครุคพฺภา โหติ; ตสฺมา โส สีสฺมฺ เคหํ ปุริสํ เปสฺเสสิ “คจฺจ ชานาหิ นํ วิชาตา วา โน วาติ, “นํ วิชาตาติ สุตฺวา ราชา นํ ทิสฺวา เวเคน เคหํ คนฺตฺวา กาลี นาม ทาสี ปกฺกอสิตฺวา สหสฺสํ ทตฺวา “คจฺจ อิมสฺมี นนฺเร อุปฺปาเรตฺวา, สหสฺสํ ทตฺวา อชฺช ชาททารกํ คนฺหิตฺวา เอหีติ ฯ”

ในกาลนั้น อ. ภรรยา ของเศรษฐี เป็นผู้มีความรัก ย่อมเป็น, เพราะเหตุนั้น (อ. เศรษฐี) นั้น ส่งไปแล้ว ซึ่งบุรุษ สู่เรือน พลัน (ด้วยคำ) ว่า “(อ. เจ้า) จงไป, (อ. เจ้า) จงรู้ (ซึ่งภรรยา ของเรา) นั้น, (อ. ภรรยา ของเรา) นั้น คลอดแล้ว หรือ หรือ ว่า ไม่คลอดแล้ว” ดังนี้ ฟังแล้วว่า “(อ. ภรรยา ของท่าน) ไม่คลอดแล้ว” ดังนี้ ฝ่าแล้ว ซึ่งพระราชฯ ไปแล้ว สู่เรือน โดยเร็ว เรียกมาแล้ว ซึ่งนางทาสี ชื่อว่ากาลี ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เจ้า) จงไป ใคร่ครวญแล้ว ในพระนคร นี้, (อ. เจ้า) ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ รับเอาแล้ว ซึ่งเด็กผู้เกิดแล้ว ในวันนี้ จงมา” ดังนี้ ฯ

สา อุปฺปาเรตฺตี ตํ เคหํ คนฺตฺวา ทารกํ ทิสฺวา “อຍံ ทารโก กทา ชာโตติ คหပါတานี ปุจฺฉิตฺวา, “อชฺช ชาทฺติ วุตฺเต, “อิมํ มยฺหံ เทหีติ เอกํ กทาปณํ อาที กตฺวา มุลํ วาฏฺเฒนฺตี สหสฺสํ ทตฺวา ตํ อาเนตฺวา เสฏฺฐิโน ทสฺเสสิ ฯ”

(อ. นางทาสี) นั้น ใคร่ครวญอยู่ ไปแล้ว สู่เรือน นั้น เห็นแล้ว ซึ่งเด็ก งามแล้ว ซึ่งหญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือนว่า “อ. เด็ก นี้ เกิดแล้ว ในกาลไร” ดังนี้, (ครั้นเมื่อคำ) ว่า “(อ. เด็กนี้) เกิดแล้ว ในวันนี้” ดังนี้ (อันหญิงผู้เป็นเจ้าแห่งเรือนนั้น) กล่าว แล้ว, (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. ท่าน) จงให้ (ซึ่งเด็ก) นี้ แก่ดิฉัน” ดังนี้ ยังคำ ให้เจริญอยู่ กระทำ ซึ่งกทาปณะ หนึ่ง ให้เป็นต้น ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ นำมาแล้ว (ซึ่งเด็ก) นั้น แสดงแล้ว แก่เศรษฐี ฯ

เสฏฺฐี “สเจ เม ชิตฺตา ชายิสฺสตี, ตาย นํ สทฺธิ นินฺเวเสตฺวา เสฏฺฐิจฺญานสฺส สามิกํ กริสฺสามิ; สเจ เม ปุตุโตะ ชายิสฺสตี, มาเรสฺสามิ นนฺติ จินฺเตตฺวา นํ เคเห กาเรสิ ฯ”

อ. เศรษฐี คิดแล้วว่า “ถ้าว่า อ. ชิตา ของเรา จักเกิดไฉรั, (อ. เรา) (ยังเด็ก) นั้น ให้อยู่อาศัยแล้ว กับ (ด้วยชิตา) นั้น จัก กระทำ ให้เป็นเจ้าของ แห่งตำแหน่งแห่งเศรษฐี, ถ้าว่า อ. บุตร ของเรา จักเกิดไฉรั, (อ. เรา) (ยังเด็ก) นั้น จักให้ตาย” ดังนี้ (ยังบุคคล) ให้กระทำแล้ว (ซึ่งเด็ก) นั้น ในเรือน ฯ

อถสฺส ภริยา กติปาหจฺเจยน ปุตุตํ วิชายี ฯ”

ครั้งนั้น อ. ภรรยา (ของเศรษฐี) นั้น คลอดแล้ว ซึ่งบุตร โดยกาลอันล่วงไปแห่งวันเล็กน้อย ฯ

เสฏฺฐี “อิมสฺมี อสตี มม ปุตุโตะ เสฏฺฐิจฺญานํ ลภิสฺสตี, อิทาเนว ตํ มาเรตฺวํ วฏฺฏตีติ จินฺเตตฺวา กาลี อามนฺเตตฺวา “คจฺจ เช วชฺโต คุณํ นิกฺขมนเวลาย วชฺทวามชฺเฒ อิมํ ติริยํ นิปฺชชปาเท, คาวีโย นํ มหฺหิตฺวา มาเรสฺสนฺติ, มหฺพทนามทฺทนามาวํ ปนสฺส ฌตฺวา เอหีติ อาห ฯ”

อ. เศรษฐี คิดแล้วว่า “(ครั้นเมื่อเด็ก) นี้ไม่มีอยู่, อ. บุตร ของเรา จักได้ ซึ่งตำแหน่งแห่งเศรษฐี, อ. อัน (อันเรา) (ยังเด็ก) นั้น ให้ตาย ในกาลนั้นนั่นเทียว ย่อมควร” ดังนี้ เรียกมาแล้ว ซึ่งนางกาลิ กล่าวแล้วว่า “แนะสาวใช้ (อ. เจ้า) จงไป, (อ. เจ้า) (ยังเด็ก) นี้ จงให้นอน ขวาง ในท่ามกลางแห่งประตู่แห่งคอก ในเวลาเป็นที่ออกไป แห่งโค ท. จากคอก, อ. แม่โค ท. เขียบบแล้ว (ซึ่งเด็ก) นั้น (ยังเด็กนั้น) จักให้ตาย, แต่ว่า (อ. เจ้า) รู้แล้ว ซึ่งความเป็นอันเขียบบหรืออันไม่เขียบบ (ซึ่งเด็ก) นั้น จงมา” ดังนี้ ฯ

สา คนตวา โคบาลเคน วชทวาร วิภูมตเตยว ตํ ตถา นิปชชาเปสิ ฯ

(อ. ทาสี) นั้น ไปแล้ว, ครั้นเมื่อประตู่แห่งคอก เป็นที่ลักว่าอันนายโคบาลเปิดแล้วนั้นเทียว (มีอยู่), (ยังเด็ก) นั้น ให้นอน แล้ว เหมือนอย่างนั้น ฯ

โคคณชฏจโก อุตโธ อญญสุมี กาลे สพุพปจจา นิกขมนโตปิ (P15) ตํ ทิวสํ สพุพปจมํ นิกขมิตวา ทารกํ จตุหนํ ปาทานํ อนุตเร กตวา อฏฐาสิ ฯ

อ. โคผู้ตัวเจริญที่สุดในหมู่แห่งโค แม้ออกไปอยู่ ในภายหลังแห่งโคทั้งปวง ในกาลอื่น ออกไปแล้ว ก่อนกว่าโคทั้งปวง ในวันนั้น ได้ยืนอยู่แล้ว กระทำ ซึ่งเด็ก ในระหว่าง แห่งแท้ ท. ลี ฯ